

МОВА — ДУХОВНИЙ СКАРБ НАЦІЇ

Свято до дня рідної мови

І. М. Досяк, учитель початкових класів, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист,
ЗОШ I–III ст. № 1, м. Болехів, Івано-Франківська обл.

*Найсвятіша земля — там, де ти народився,
Найпрекрасніша мова — твоя, материнська,
Найцінніший твій скарб — берегти рідну мову —
Мову краю твого і твого народу.*

Учитель. Сьогодні, мої друзі, у нас дуже важлива тема. Ми говоритимемо про мову. Саме про ту мову, якою ми розмовляємо, пишемо, читаємо. А допомагатимуть мені ведучі і, звісно, усі учні класу.

Ведучий. Кожному у дар Божий дана мова. Усі живі створіння на Землі спілкуються між собою: одні — мовою жестів, інші — мовою звуків. Лише нам, людям, найдосконалішим із жителів Землі було подаровано можливість спілкування за допомогою мови. Саме завдяки їй ми можемо порозумітися, висловити свої почуття, переживання. З допомогою мови ми бережемо свою історію, передаємо нащадкам неоціненні скарби свого минулого і сучасного.

Ведуча. А зараз я б хотіла, щоб учні класу мені допомогли. Хто з вас знає висловлювання про мову? У якому ряді таких знайдеться більше, — той ряд і виграв, а найактивніші отримують від мене нагороду — книгу.

(Учні наводять приклади висловлювань про мову.)

1. Мова — зброя. *(П. Тичина)*
2. Мова — це дзеркало душі людини. *(Нар. тв.)*
3. Мова — правдивий свідок історії. *(А. Чикобава)*
4. Мова — це час, це минуле й сучасне народу. *(В. Русанівський)*
5. Мова народу — кращий, ніколи не меркнучий цвіт духовного життя народу; в мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина. *(К. Ушинський)*
6. А Вкраїні ж мова — мов те сонце дзвінкотюче, мов те золото котюче. *(П. Тичина)*

Учитель. Так, про мову можна говорити дуже багато. Ви навели чудові приклади висловлювань про мову. А чи знаєте ви, що ми, українці, маємо чи не наймелодійнішу мову у світі? І. Серезневський уважав, що вона навряд чи поступиться перед чеською щодо багатства слів і виразів, перед польською щодо мальовничості, перед сербською щодо приємності.

Українська мова — це безмежний океан. Вона мелодійна, як пісня солов'їна. Наша мова прекрасна і барвиста, наче дощова веселка. Не можна ходити по рідній землі, не зачаровуючись виплеканою народом у віках рідною мовою.

Саме тому 21 лютого ми відзначаємо Міжнародний день рідної мови.

Ведучий. Наша мова сягає своїм корінням у глибоке минуле. Коли завітати у Києві до Державного історичного архіву, то можна переконатись у тому, що в XV–XVII ст. судове й державне листування велося українською мовою за доби середньовіччя користувались нею і в Румунії. Збереглися збірники з українськими піснями і в Югославії. Навіть повелитель Великого Литовського князівства Август II добре розмовляв і писав українською мовою. Нею він писав листи до матері — італійки королеви Бони.

Ведуча. Сьогодні українську мову викладають у малій семінарії Святого Йосафата у Прудентополісі (*Бразилія*), майже при всіх українських церквах працюють суботні курси українознавства.

Українську мову можна почути в Канаді, Великій Британії, Мексиці, США, Німеччині, Аргентині, Венесуелі, Парагваї, Греції, Китаї (*близько 40 країн світу*). Історія, географію, літературу та мову України вивчають у 28 коледжах США. У штаті Парана діє єдиний в Південній Америці університет, де викладають українську мову, літературу й історію. А в Парагваї деякі місцевості мають суто українські назви: Нова Україна, Нова Волинь, Тарасівка... У столиці Парагваю Монтевідео та в столиці Венесуели Каракасі є вулиці з назвою Україна.

1-й учень

О мови чисте джерело!
В лихі часи, мій сину,
Воно до купи всіх звело,
Хто любить Україну.
Ковток джерельної води,—
Його завжди будь гідний,
І щирю вірність доведи
Великій мові рідній.

2-й учень

Малюка колише мати
У садочку біля хати.
Материнська колискова —
Українська мила мова.

3-й учень

Живемо ми в Україні.
Нива — жовта, небо — синє.
Ці славетні кольори

Мають наші прапори.

А мова наша — чиста,

Співуча та барвиста.

4-й учень

Зоріє небо срібним світінням осяйним,

Життя вирує дивним кипінням молодим.

Від самого порогу дорога пролягла,

Як оберіг той, мову, в дорогу я взяла.

Я знаю: все минає, буває всяк в житті,

А мова не вмирає — та, що дають батьки.

Із нею легко йдеться, куди б шлях не пройшов.

І так, мабуть, ведеться, бо в світі є любов.

Любов до Батьківщини, до рідного гнізда —

Й людина, мов пташина, додому поверта,

Із дальньої дороги, з чужої сторони

Із мовою своєю, яку дали батьки.

І. Прихода

Ведучий. Кожному народові Бог дав землю, що називають Батьківщиною, а також мову, про яку кажуть, що вона рідна. Їх передавали з покоління в покоління й берегли, як найцінніший скарб. Живучи на своїй землі протягом довгих століть і тисячоліть, народ немовби зростався з нею. Коли хтось, наприклад, потрапивши в полон до ворогів, опинявся на чужині, то починав дуже тужити за рідним краєм і відчувати, що так любить рідну землю й мову, що не може без них жити.

Ведуча. Нам, українцям, Бог дав багату й прекрасну землю — Україну, що сягає від Карпат майже до Кавказьких гір або, як співається в нашому гімні, «від Сяну до Дону». Така ж гарна й багата в нас мова. Вона милозвучна, співуча, точна, придатна до використання і в художній літературі, і в науці, і в розмовній мові. Ось чому стає так боляче і прикро, коли чуємо, як засмічують її різноманітними чужими словами, лайкою, покручами, але ми іноді чомусь боїмося чи соромимося, і зневажаємо самих себе, своїх пращурів і рідну землю.

5-й учень

Тембітна мово. Музико. Калино.

І споконвічна й назавжди моя.

До тебе завше я душею лину.

Марія... мрія. Мамине ім'я.

Зорею, казкою ти снила тихо,

Коли в колиску клала немовля,
Вела за ручку, берегла від лиха
Учила перше слово вимовлять.
І хліб пекла, замішаний на слові,
Журба твоя в хлібині запеклась,
Але за село виходила ти знову,
А суджений з походу не вертавсь.
Ти вишивала рушники на долю,
Червоний хрестик, чорний — як життя,
Надії, згадки, радощі і болі
В піснях лягали на твоє шиття.
Ну де ще є така чарівна пісня
Серед яких на світі славних мов?
То серце від журби неначе стисне,
А то навів радість і любов.
О, мово рідна! Золота колиско,
В яких світах би не бувала я,—
З тобою серцем, і по-українськи
Я вимовляю мамине ім'я.

3. Кучерява

6-й учень

Рідна мова — спраглому криниця,
Не стеги — століття навкруги.
Коли в серці висмагне — зігнися,
Зачерпни цілющої снаги.
І полине в жилах полум'яних
Віковічна молодість степів.
В тій криниці — сльози полонянок,
В тій криниці — кров залізників,
В тій криниці — вироджене сонце,
Зцілення й оновлення твоє.
І чому ж язик тому не всохне,
Хто в криницю, глумлячись, плює!

1. Гнатюк

7-й учень. Українська мова. Ніжна, коліскова, співуча, яка влітає своєю запашну квітку у духмяний букет мов світу.

Мова наша — це джерельна вода і хліб, зіткана з мужності, перехресних тривоги і хрещатого цвіту надій. У ній відбиваються вся історія України, зв'язок.

«Мова росте з душею народу»,— писав І. Франко,— у кожного єдина й чарівна, милозвучна, ніжна, неповторна.

Українська мова, лиш одна

Втіхою усіх вона огорне.

У ній і шум лісів, і синь гаїв,

І рідна пісня, й воля соколина,

Веселки радість і гарячий гнів,

До болю рідна ненька — Україна.

У ній і світло дому осяйне,

Печалі наші, радощі і болі

Вона живить, насичує мене,

І у житті вона завжди зі мною.

У ній сльоза і гріх, і сум,

Залізом кованим дзвенять кайдани,

І рими давніх, старовинних дум,

І в серці ще тяжкі та давні рани.

Вона зорить над нами повсякчас,

Промінням ніжним душу зігріває.

Без мови не було й не буде нас,

Без мови і народу вже немає.

Любіть й шануйте мову, збережіть,

Повсюди сійте сонячні зернини.

Вона живе і вічно буде жить,

Бо рідна мова — це життя людини.

Н. Книш

8-й учень. Мова — духовний скарб нації. Це не просто засіб людського спілкування. Це те, що живе в наших серцях, — наша сутність. Саме мова формує і визначає свідомість, творить людину, культуру, історію.

Наша мова зберегла свою неповторну красу, милозвучність й особливу музичність. Вона, як золотоносна ріка, виблискує хвилями народної пісні, творить почуттєву нерозривність українського серця й душі.

Багато є в тобі щедрот,
Моя Україно чорноброва.
І лиш народ тоді народ,
Як є у нього рідна мова.
Мово ж моя, мово,
Мово-чарівнице,
Не вгаса духовна
Батьківська криниця.

9-й учень. Кожен народ повинен дбайливо ставитися до рідної мови, оберігати її, сприяти розвитку, становленню, вивченню, бо без мови немає народу, а відтак і держави.

«Хто якою мовою думає, той до того народу належить»,— писав В. Даль.

Одною мовою одвік
Всі люди плачуть,
Одною мовою сміється
Вселенський світ.
Та як любов і гнів
Улити в спів гарячий,—
Лиш рідна мова дасть тобі
На все отвіт.

10-й учень

Шевченкові слова
«Без мови в світі нас нема» —
Оці Шевченкові слова
Моє так вразили серденько
І процвітають помаленьку.
О мово рідна, ти — моя!
Це небо, ріки і земля,
Це ніжна пісня колискова.
Зоря прекрасна світанкова.
О мово, страднице моя!
Оці луги, оці поля
Не раз топтали злії люди,
Не знав народ, що далі буде.
Тебе не раз топтали теж,
Знущання те не мало меж.

Почав занепадати народ
Без тебе, мово, без свобод.
Та пісня піднімала дух —
І біль згасав, згасав і вщух!
Без тебе, мово, ми б злягли,
І ці поля, і ці луги.
Належали б комусь — не нам...
Велика дяка тим словам,
Які підтримували дух,
Які так радували слух,
В яких — увесь наш сенс життя
І зрадників тих каяття.
Без тебе, мово, нам не жить,
Народ замислився умиць!..
Полинь же піснею до нас —
І зникне біль нестерпний враз!
Не помиливсь, Тарасе, ти
Тож слався, слався навіки!
«Без мови в світі нас нема! —
Безсмертні ці твої слова.

Д. Любонько

11-й учень

Ти потрібна мені, як вода у пустелі,
Т потрібна мені, як вогонь Прометеїв,
Ти потрібна мені, як повітря, як сонце,
Ти потрібна мені, як на волю віконце.
Бо без тебе я — раб без родини, без долі.
Бо без тебе я — прах, що розвіють у полі.
І люблю я тебе, твою пісню і слово,
І не зраджу тебе, материнська мово.
Ти потрібна мені..

Станіслав Двірняк

12-й учень. Той, хто не знає рідної материнської мови або цурається її, засуджує себе на злиденність душі... Знай, бережи, збагачай велике духовне надбання свого народу — рідну українську мову. Це — мова великого народу, великої культури. Українською мовою

написані невмирущі твори Котляревського і Шевченка, Франка і Лесі Українки, Нечуя-Левицького і Коцюбинського. Українська мова живе в прекрасних піснях твого народу...

На думку В. Сухомлинського, людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово,— це людина без роду й племені.

Учитель. А зараз я пропоную позмагатися. Наша мова дуже різноманітна і милозвучна, тому маєте довести це.

Ведучий. Колись давно один поет недаремно сказав:

Слово рідне, мово рідна,

Хто вас забуває,

Той у грудях не серденько,

А лиш камінь має.

Ми ж не хочемо, аби хтось сказав, що у наших грудях б'ється не гаряче серце, сповнене любов'ю до всього рідного, подарованого нам Богом, а холодний камінець?! Звісно, ні. Ми будемо плекати рідну мову і вдома, й у школі, й на вулицях — усюди.

Уявімо, що народ — це велике гарне дерево, яке виросло на рідній землі. Тоді мова — це його коріння, яке сягає глибини віків. Коли коріння добре, тоді воно росте, буйно квітне і дарує прекрасні плоди. Аж страшно подумати, що може статися з деревом, якщо нищити, псувати й підрізати його коріння!

Ведуча. Ось чому мову потрібно охороняти, берегти і розвивати. І тоді вона тішити нас, нею писатимуть чудові твори, друкуватимуть багато нових книг.

І тоді зрадіє Господь, і скаже: «Українці — це справді великий народ, який зберіг і примножив мій дар».

Діти виконують пісню «Наша мова».

Тепла, як сонячна днина

Добра, неначе весна,

Мова віків України,

Казка її чарівна. *(Двічі)*

Мова — усміхнена квітка,

Радість весела, дзвінка.

Гарна, як небо улітку,

Ніжна, як пісня струнка. *(Двічі)*

Мова — джерельна криниця,

Райдужно-сонячний цвіт,

Це українська зірниця,

Що зачаровує світ. (Двічі)

➤ **Інсценізація**

Ведучий. 1916 року в купе вагона першого класу швидкісного потяга «Львів—Відень» їхали четверо пасажирів — англієць, німець, італієць та українець (*відомий львівський юрист Богдан Костів*). Між ними зав'язалася розмова, що поступово перейшла на з'ясування того, якій мові належить світове майбутнє. Кожен намагався довести, що саме його мова не має собі рівних у світі. Богдан Костів швидко переконав співрозмовників у багатстві й милозвучності української мови.

Українець. Я не буду вихваляти своєї мови, але можу рідною мовою скласти оповідання, всі слова якого починаються на одну й ту саму літеру.

Німець. Нехай це буде літера П.

Українець. Гаразд. Оповідання називається «Перший поцілунок».

Популярному поетові Павлу Подільчаку поштою прийшло приємне повідомлення.

«Приїздіть, прошу, пане Павле,— писав поважний приятель Підгорецького повіту Полікарп Параскевич,— погостюєте, повеселитесь». Павло Подільчак поспішив, прибув першим потягом. Підгорецький палац Параскевичів привітно прийняв приїжджого поета. Потім під'їхали поважні персони. Посадили Павла поряд панночки — премилої Поліни.

Поговорили про політику, погоду. Павло прочитав пречудові поезії. Поспівали пісень, потанцювали. Потім присутніх попросили пообідати. Принесли печені поросята, приправлені перцем півники, пахучі паляниці, печінковий паштет, пухкі пампушки під печеричною підливою, пироги, підсмажені пляцки.

Потім Павло, Поліна пішли прогулятися помилуватися природою, послухати пташині переспіви. Побродивши парком, пара присіла під парканом, пророслим плющем. Посиділи, помріяли, пошепталися. Павло пригорнув Поліну. Прозвучав перший поцілунок... Прощай, парубоче привілля! Прийдеться! Прийдеться поетові приймакувати.

Усі. Чудово! Браво!

Англієць. Але це випадковість!

Італієць. Спробуйте на літеру С.

Українець. Будь ласка, слухайте поезію «Смутний сад».

Сипле, стелить сад самотній

Сірий смуток — срібний сніг,

Сумно стогне сонний струмінь,

Серце слуха скорбний сміх.

Сад солодкий спокій спить,
Сонно сипляться сніжинки,
Струмінь стомлено сичить...
Стихли струни, стихли співи,
Срібні стіни серенад
Срібно стеляться сніжинки —
Спить самотній сад.

Учитель. Ви мали можливість переконатись у тому, що наша мова надзвичайна.

1939 року відбувся Всесвітній конкурс мов. Українська мова за милозвучністю посіла II місце, I — італійська, III — французька. Дуже гарно сказав про нашу мову професор мовознавства Іван Огієнко: «Наша мова вкраїнська, чарівна наша мова, всім світом вже признана за одну з найзручніших, наймелодійніших мов. Серед слов'янських мов наша мова найбагатша на лексику, найвиразніша. Синоніміка нашої мови найбагатша, і ми маємо деколи на один вираз десятки слів, от, скажімо, на вираз *говорити* ми маємо: говорити, казати, балакати, гомоніти, гутарити, повідати, торочити, базікати, цвенькати, бубоніти, мовити, лепетати, жебоніти, верзти, плести, *телготати*, бормотати — і кожне слово має свій відтінок...

(Цікаві факти. «Освітнянське слово», № 37 (242) від 8 листопада 2005 року.)

1-й учень. З ранку й до вечора навколо вас звучить мова. У кімнаті розмовляє мама, чути голос директора, з вулиці долітають голоси людей. Ми звикли до цього, і майже не помічаємо звучання мови. Ми чуємо її лише тоді, коли вона звернена до нас безпосередньо. А тепер на хвилину припустімо, що мови зовсім немає на землі. Якою була б земля? Важко було б це уявити.

2-й учень. Мова допомогла людям порозумітися між собою, допомагала нашим пращурам у їхньому важкому житті. Разом легше було робити будь-яку справу. То маючи мову, можна було розповісти молодшим про все, передати їм свій досвід.

3-й учень. Мова первісних людей була дуже бідною. Вона складалася з небагатьох слів. Та минули століття, змінювалися люди, удосконалювалися й мови, а далі сталася велика подія: люди знайшли письмо. Колись у школах не було ані зошитів, ані книжок, щоденників, класної дошки. Учням доводилося зі слів учителя все завчати напам'ять. А тодішні учні завчали не легкі вірші, а складені як вірш важкі правила, довгі рецепти, способи обробітку дерева й каменю, лікування різних хвороб. Тому винахід письма полегшив навчання, відкрив дорогу розвитку багатьох наук і мистецтв.

4-й учень. Наше слов'янське письмо здолало довжелезний шлях, поки дійшло до нас.

Започаткував це один дуже давній і беручий народ — фінікійці, які жили за 30 століть до

нас. На нашу землю ця азбука прийшла 1000 років тому, повсякчас змінюючись і вдосконалюючись.

5-й учень. Українською мовою розмовляють приблизно 45 мільйонів чоловік. Наша мова належить до високорозвинених мов світу. Багато зробили для вдосконалення нашої мови представники народу — письменники, учені, видавці книг.

Особливе почесне місце належить Т. Г. Шевченку, який удосконалив, відшліфував і показав світові дорогоцінне каміння — мову простого, пригнобленого тоді народу України.

Саме він став першим, хто вивів у світ українську літературну мову. Його послідовники — Леся Українка, І. Франко, М. Шашкевич — любили і шанували українську мову, сприяли її процвітанню.

Учитель. У їхніх творах ми знаходимо свою історію, побачення світу. Про Шевченкову мову влучно висловився П. Мирний: «Огненне слово його наскрізь проймало серце не тільки тих, кому було близьке народне горе, а й тих, кому байдуже було до того. Усі дивувались красі й силі тієї простої мови, якою Шевченко виливав свої вірші. Увесь світ став прислухатися до його мови, а на Україні вірші його приймали, як благовісне, порочне слово».

Видатний поет Р. Гамзатов написав у вірші

«Рідна мова»:

Хтось, може, до чужої мови звикне

Й зазнає втіх. Та я в ній не співець.

І якщо завтра моя мова зникне,

То хай сьогодні прийде мій кінець.

Учитель. Українська мова! Рідне слово! Вони все впевненіше пробиваються через терни байдужості. У нашій мові є багато слів, які ми неправильно вживаємо. Я вам запропоную декілька таких слів, а ви спробуйте їх виправити.

ратувати → обстоювати

робити вигляд → удавати

відмінено → скасовано

аванс → завдаток

горизонт → обрій

дефект → вада

екземпляр → примірник

процент → відсоток

тираж → надклад

слідуючий → наступний

витоки → джерела

— Це завдання, звісно, складне, але разом ми впоралися. Оберегаймо замулене джерело і вчімося говорити правильно.

Летіть, летіть, нестримні журавлі,

Через усі держави і кордони,

Несіть привіт від рідної землі.

Усім, хто в неї вірив безборонно,

Усім, хто зміг у серці зберегти

І землю ту, і мову ту єдину,

Хто крізь усі негоди і світи

В собі проніс любов до України.

А. Матвійчук

**Мова – духовний
скарб нації**

21 лютого ми відзначаємо
Міжнародний день рідної мови.

Наша мова сягає своїм корінням у глибоке минуле. В **XV–XVII ст.** судове й державне листування велося українською мовою.

«Мова росте з душею народу», –
писав **І. Франко**, – у кожного єдина й
чарівна, милозвучна, ніжна, неповторна.

«Хто якою мовою думає, той до того народу належить», – писав В. Даль.

На думку **В. Сухомлинського**,
людина, яка не любить мови рідної
матері, якій нічого не промовляє рідне
слово, – це людина без роду й племені.

Українською мовою
розмовляють приблизно
45 мільйонів чоловік.

Багато зробили для вдосконалення
нашої мови представники народу –
письменники, учені, видавці книг.

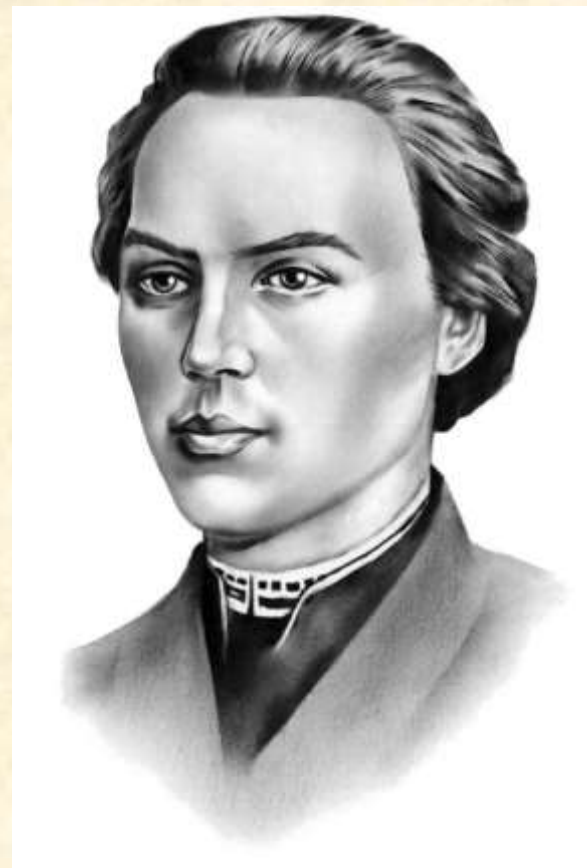

Т. Г. Шевченко став
першим, хто вивів
у світ українську
літературну мову.

Його послідовники – **Леся Українка,**

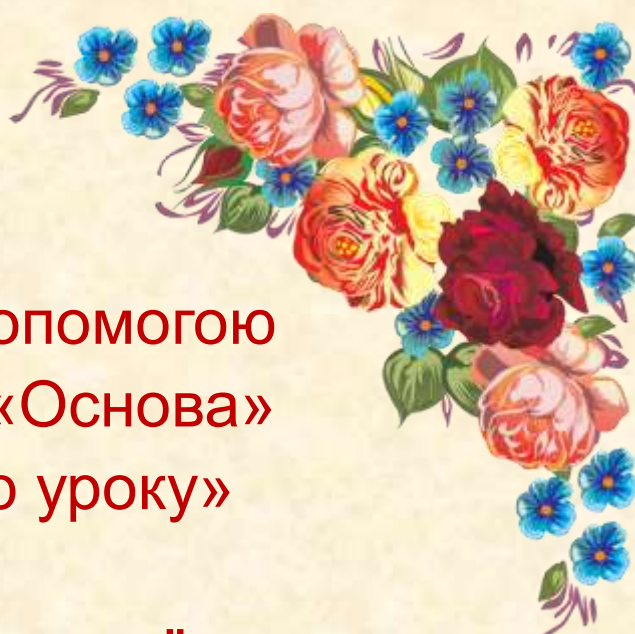
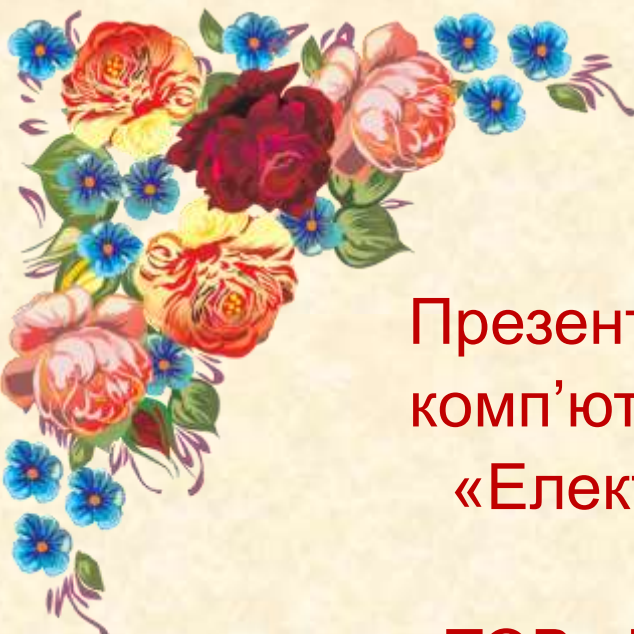
І. Франко, М. Шашкевич – любили і шанували українську мову, сприяли її процвітання.

НЕПРАВИЛЬНО

ПРАВИЛЬНО

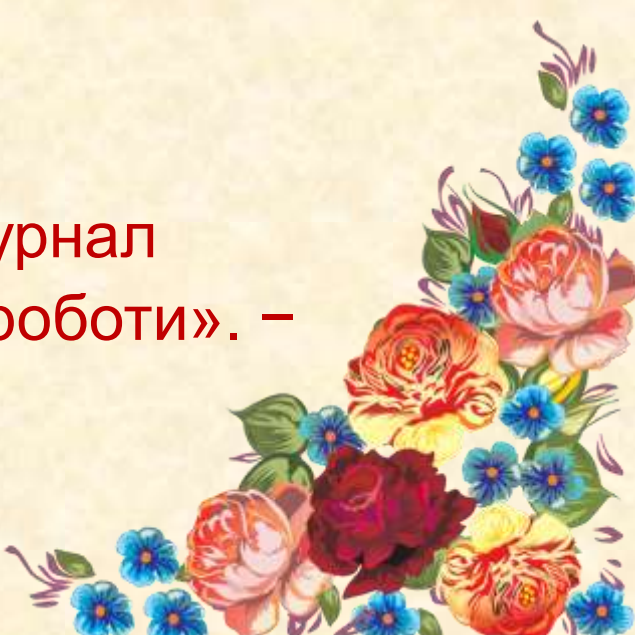

ратувати	→	обстоювати
робити вигляд	→	удавати
відмінено	→	скасовано
аванс	→	завдаток
горизонт	→	обрій
дефект	→	вада
екземпляр	→	примірник
процент	→	відсоток
тираж	→	надклад
слідуючий	→	наступний
ВИТОКИ	→	джерела

Презентацію створено за допомогою
комп'ютерної програми ВГ «Основа»
«Електронний конструктор уроку»

ТОВ «Видавнича група "Основа"»,
2016

Джерела:

Науково-методичний журнал
«Вихователю ГПД. Усе для роботи». –
№ 1(37) . – 2015.